

KÖZMŰVELŐDÉS.

Az erdélyi romai kath. irodalmi társulat heti közlönye

Megjelenik minden szombaton — A társulat minden rendű tagjai a lapot tagdíjaikért kapják. — Nemtagok részére előfizetési díj: egészévre 4 frt, félévre 2 frt, negyedévre 1 frt

Ugy a lap szellemi részét illető cikkek, mint az előfizetési pénzek a „Közművelődés” szerkesztőségének Gyulafehérvárra a várba küldendők.

Az emberi lélek.*)

Bölcsészeti értekezés.

Irta: Szabó István

esik-somlyói r. kath. főgymn. tanár, főnöveldei aligazgató.

Bevezetés.

Egy metaphysikai¹⁾ kérdés fejtegetését tűztem ki, mely oly sok más kérdés tisztázását foglalja magában. E kérdés annál fontosabb, mert mai nap sokan magasabb tudományokban való jártasságukat ezen s ehez hasonló kérdések egyszerű tagadásával akarják igazolni, eszköz gyenge világnál nem tudván megfejtetni és a tudás magaslatára helyezni.

Annál inkább jónak látam a lélekről értekezni, mivel tudós pápánk XIII. Leo korszakot alkotó encyclikájával a bölcsészeti tudományok józan felkarolását és felelevenítését sürgeti: mert az ily kérdések bölcsészeti megvitatása ma nagyon szükséges. „A társadalmi baj csirája abban keresendő, hogy eszmék, melyek még a hypothesis magaslatát sem érték el, mint dönthetetlen igazságok a még fejletlen elmék köze dobognak és népszerűsítettnek.”²⁾ Továbbá ésszel harcol az ellenfél; ezen fegyverrel kell szembeszállani, mivel más bizonyítékot nem fogad el. Csak saját tudatianságát árulja el az, ki hallva az Isten, lélek stb. tagadását, a helyett, hogy megczáfolná az ellenfélt atheus vallástalan s több efféle elnevezésekkel, sőt inkább szemrehányásokkal akarja elhallgattatni. Elhallgattatni sokszor lehet, de ez nem

*) Ezen értekezés kidolgozásánál használtam: Dr. Stöckl Lehrbuch der Philosophie. Maunz 1876. 2 kötet Wäser J. Ember és állat. Képszerű tudományos előadása az ember és állat közötti lényeges különbségről, tekintettel a Darwin féle leszármazási elméletre. Ford. az esztergomi papp. egyház-irodalmi iskola 1877-ben. Dr. Pauer Lélektan, Gondolkozástan, Metaphysika és Bölcsészet történelme. Fekete, Tap. Lélektan Szentimrey M. Darwin és a lélekian (Értekezés. Magyar Sion, 1877. okt. füz.) Ugyanattól Darwin és a kritika (Értek. Magy. Sion 1877. márcz. füz.) Purgstaller Bölcsészeti művei.

1) A jegyzetek számokkal jelezvők, melyek a mű végén fognak egymásután soroztatni.

főczél, hanem fölvilágosítani és az igazságnak megnyerni. Üdvöztönk is azt parancsolta: „ite docete omnes gentes,” nem pedig: menjetek és szídjátok a népeket.

Még inkább óhajtok ily kérdésekről szólni, olvasva azon nevezetes emlékiratot³⁾, mely a bölcsészeti tanulmányok szükségét tünteti fel, s ezen felül sürgeti mentől tágabb körben való előadását. Egy eszmém nyert ezen emlékiratban teljes kifejezést és meggyőző kifejlést, mely eszmét épen akkor akartam egy irandó cikk tárgyául felvenni. Irok az emberi lélekről azért, hogy átláthassuk az emberi ész kapkodását, erőlködését és habozását, ha a keresztény alapot maga alól elvetette; még a kinyilatkoztatás támogatása és világánál eszünk az igazság feltalálása miatt szorongó keblünknek teljes megnyugvást ad: elvezet a kietlen pusztán való zarándoklás után az óhajtott ígérté földre; a tudományok tengerén az ész vihara által hányt, vetett hajónk biztos révpartra jut.

Alkalmat akarok ez által tanítványaimnak is nyújtani, kik a lélektannal foglalkoznak, hogy bővebb felvilágosítást nyerjenek: mivel a bölcsészeti kérdés részint az idő rövidsége miatt (VII-ik osztályban kegyelemből hetenként egy óra!) kellő terjedelemben ki nem fejthető. Szándékom tehát szólni a lélek léte és természetéről.

A lélek léte és anyagtalansága. Lélek alatt értjük azon alaperőt⁴⁾, melynél fogva öntudatosan élünk, eszünk, mozgunk, vágyunk és gondolkozunk. Hogy az ember ily erő birtokában van s ez teszi őt emberré, azt mindnyájan elismerik. Ugyanis minden józan eszű állítja, hogy tevékenység működő alap nélkül nem lehet. A lelki működések tehát, mint tényálladék, mindenki által elismertettek: de arra nézve, mi ezen működéseknek alapja és okozója, szóval mi a működő alany, a vélemények eltérnek.

Két osztályt lehet felállítani, hová a tudósan gondolkodók sorolhatók, a materialisták és spiritualisták.⁵⁾ E két bölcsészeti rendszer küzd ellene és mellette; mindkettő törekszik azon kérdést tisztába hozni: mi a lélek lényege, anyag-e vagy szellem; ha ez utóbbi: az anyaggal elválaszthatatlanul összekötött-e vagy attól elválasztható és független? De a (megfejtéssel) megfejtésre nézve egymással homlokegyenest ellenkeznek.

1. A materialisták nézete a lélekre vonatkozólag az, hogy azon erő, melyet léleknek neveznek, mely az ember kiválló tehetsége, melynél fogva érez és öntudatra emelkedik nem más, mint az állatokénál finomabb szerkezetű agy működése. La Mettrie így szól:

Az emberi lélek nem egyéb, mint üres név, melynek semmi értelme sincs, ha csak alatta az agynak azon része nem értetik, mely gondolkodik. Mert a legtapasztaltabb orvosok és természettudó(mányok)sok véleménye az, hogy az agynak ép úgy vannak gondolkodó idegszájai, mint a csontoknak mozgó izmai. Az ember csak fejlettebb agyszerkezet s nevelés folytán válik el az állattól, nem pedig az állati lélektől különböző szelleme által, mely csak egy része a testnek, hallhatatlanságról szó sem lehetvén *) Így tehát a materialisták azt állítják, hogy a lélek anyagból van és nem egyszerű, hanem összetett. Ebben mindnyájan megegyeznek egymással.

De hogyan kell e lelket gondolni? Erre nézve eltérnek egymástól és régi és új materialistákra oszlanak.

A régiek elfogadják azt, hogy a lélek anyag és összetett, de azt mondják, hogy a testtől elvállhatatlan. Ez a régi atomisták és Epikur nézete. A régi materialisták azt állítják a lélekről, hogy az a legfinomabb parányokból áll s így a testtől egészen különböző. Tehát itt a lélek fogalma fenntartatik oly módon, hogy az a testtől egészen különböző, azonban ezt összetett anyagnak tartják.

Az újabb materialisták ellenben a netovábbat elérték. Az ember lelkét nemcsak összetett anyagból állónak mondják, hanem tovább mennek és azt állítják, hogy a testtől nem különböző, sőt nem is egyéb, mint a finom szerkezetű agynak működése, szóval maga az agy. — E nézetet vallja, mint fennebb látók, La Mettrie így gondolkodnak a mai materialisták mindnyájan a lélekről. Szerintök az agy eszközli az emberben, mind az érző, mind az értelmi életet s minden lelki működés nem egyéb, mint az agy életszervi (physiologiai) működése.

Ezen alaku materialismus tagadja azt egészen, mit mi léleknek nevezünk s ha mégis lélekről beszél, nem egyebet ért alatta, mint az agy anyagának azon alkotót és képességét, melynél fogva az képes a lelki működéseket véghez vinni. Ez okozza az egész lelki tevékenységet és az agytól különálló független lélek nem létezik.

Így tehát az újabb materialismus sokkal tovább ment a réginél; mert ez utóbbi a test és lélek közötti különbséget elfogadja, de amaz ezt is elveti s így a régiebb materialistáknak lévő jobb meggyőződés utó hangja is elejtetett.

2. A spiritualismus teljesen ellentett állást foglal el a materialistákkal szemben. Ugyaris azt állítja, hogy a lélek nem anyag, hanem az agytól különböző, anyag talán egyszerű, szellemi lény, mely az agyvelőt, mint orgánumot — eszközt — használja fel élet nyilvánulatainak kifejezésére s bár a testtel összekötte van, tőle

független, önálló léttel bír, tehát a test vagy agyvelő enyészttével is fennmarad.?)

Mi is a spirituálistákkal tartunk és azt fogjuk először bizonyítani, hogy az emberi lélek az agytól egészen különböző, anyag talán és egyszerű lény. Tétélelünkét a lelki élet nyilvánulatainak lényeges tulajdonságaiból bizonyítjuk bé. Ilyenek a gondolkozás, akarás, kedélyi érzelmek; ezeket követik még az ember némely praerogatívái az állatok felett, melyek lényeges határvonalat huznak az ember és alsóbb fokú állatok között, sőt nagy ürt tétéleznek fel, miből az is kitünik, hogy az ember és állat között nem egyszerűen fokozati, hanem minőségi különbség létezik.?)

(Folyt. köv.)

Kisfaludy Károly kisebb elbeszélő költeményei.

Irta: László Dávid.

(Vége.)

Eltekintve már most az eszme és a compositio egyezésétől, vannak olyan kifejezések is, melyek jobbára összehangzanak egymással. Ilyenek pl. Bürgernél az ilyféle felkiáltások: Halloh, halloh, Hurra, hurra. Kisfaludynál: Rajta, rajta. Vagy Bürgernél az ily kifejezések:

„Laut rasselnd stürzt ihm nach der Tross
Durch Korn und Dorn, durch Haid und Stoppel.
vagy: . . . . . vorwärts ging's

Feld ein und aus, Berg ab und an.

Kisfaludynál ugyanaz így:

„Át hegy völgyön bokron árkon

Zajlik a hajtó sereg.“

Továbbá: az ünnepnek, a szent misének jelzése, s hogy azt a két vadász számba sem veszi; majd a pásztor könyörgésére, ki

„ . . . voll Angst für seine Herde

Wirft vor dem Grafen sich zur Erde —“

és esdekel; Kisfaludynál szintén:

„Térden esdik a jó angyal: (t. i. a lányka)

Oh ne bántsđ jó özemet“ stb.

Majd egyebeken kívül a vadászat zajos leírása, az ítélet kimondása s a kimondást követő rémletes esemény igen szépen összehangzanak.

Ezen egyező vonásokon kívül érdekes még Kisfaludynál a rémletesnek feltüntetése a már érintettekén kívül abban, hogy az urfi felé halálfo kacsintgat, utána a gödörből tompa, bosszu jaj mordul, a kereszt tőle elfordul, s vas-kakasa háromszor szólal meg stb.

Kisfaludy Károly másik ily irányú romantikai költeménye az „Éjjeli menyekző,“ melyről Greguss Á. szintén megjegyezte már jelzett munkájában, hogy Goethe „Korinthusi arájára“ emlékeztet, csakhogy alapeszméje nélkül. S ebben igaza is van, mert a Korinthusi arából csak egyes képek vannak átvéve, míg az

alapeszme vagy bizonyos tekintetben a feldolgozás Bürger „Lenore” című balladájából vétetett át. Ennek alapeszméje az, hogy egy „az Isten gondviselése ellen zugoló leány borzasztó halállal bűnhődik; a személye sitett halál maga viszi el. Vilmos alakjában Lenorét.” (Német balladák és románczok. Dr. Heinrich Gusztáv. Jeles írók isk. tára III. 45.) Kisfaludynál is, egy, az atya sokszori kérése-, intése- és vészthozó sejtelméire nem hallgató, sőt azok ellen zugoló ifju hal meg szörnyű halállal, ki kedvesét bűnös tettekre csábítván, szülői átka következtében öngyilkosa lesz magának (t. i. a leány) s a csábítót most magával a sirba viszi.

A két költemény szerkezetét illetőleg egyeznek a következő részek: Bürger-nél „Lenore reménye és kétségbeesése. az anya fájdalma és eredménytelen intése;” Kisfaludynál pedig az ifju reménye, hogy kedvesét újra láthatja, és kétségbeesése, midőn a kápolna sötétségében „élve eltemetve” egyedül marad; majd mint amott az anyának, úgy itt az apának fájdalma, hogy fia ne távozzék tőle, és eredménytelen intése: továbbá, mint amott, úgy itt is a szerelmesek viszontlátása, de itt már — a mint kivehető — bűnös találkozása, és mint amott az ifjunak, úgy itt a leánynak rejtélyes mondásai, ott Lenore, — itt az ifjunak kínos ijedtsége, míg végre mindkét költeményben „a rettenetes katasztrófia földerit és befejez mindent” Bürger-nél a következő képen:

„Geduld! Geduld! Wenn's Herz auch bricht!
Mit Gott im Himmel hadre nicht:
Des Leibes bist du ledig;
Gott sei der Seele gnädig!“ 39. l.

Kisfaludynál pedig így:
Szép ifju! vége életednek!
Az Ur, a hatalmas
Legyen hát irgalmas
Szegény bűnös lelkednek. I. 137.

De a szerkezetnek némi egyezésén kívül, vannak egyező kifejezések is. Bürger-nél a halott ifju így szól:

Muss heut noch hundert Meilen
Mit dir in's Brautbett eilen. 35. l.

Kisfaludynál pedig a meghalt leány így:
„Szép ifju siessünk
Hogy oda érhessünk
A boldogok helyére.“ I. 134. l.

Bürger-nél
„Die Hochzeitsgäste hoffen,
Die Kammer steht uns offen.“ 36. l.

Kisfaludynál:
„Ott vigadnak a lakodalmások
E ritka párnak örömére.“ 134. l.

Bürger-nél:
„Tanz' uns den Hochzeitsreigen.“ 37. l.

Kisfaludynál:
„Nyájasan a tánczhoz késztetí.“ (A lány az ifjut.) 39. l.

Bürger-nél:
„Geheul, Geheul aus hoher Luft
Gewinsel kam aus tiefer Gruft.“ 39. l.

Kisfaludynál:

A mátká hosszan sóhajtva szól fel az ifjuhoz sirjából. 137. l.

Bürger-nél:

„Lenoren's Herz, mit Beben
Rang zwischen Tod und Leben.“ 39. l.

Kisfaludynál: Bubánat szorul az ifju keblébe s lelke kínos kétségében keresi élve eltemetve, a kápolna ajtaját. 136. l.

Bürger-nél:

„Nun tanzten wohl bei Mondenglanz
Rundum herum im Kreise
Die Geister einen Kettentanz.“ 39. l.

Kisfaludynál:

„Rajta, vendégeim! mulassatok,
— — — — —
Mig a végzés sirunkat bezárja
S visszahajt a kakas szólása,
Addig ki ki holti tánczát járja.“ 134. l.

De mint már említve vala, Goetheből is vett át Kisf. egyes képeket. Ilyenek: az élet kelyhéből való ivás és az érzéki szerelem nyilvánulásának festése. A halottak lelkeinek megjelenítését pedig, bár az Bürger-nél is jelezve van, úgy látszik, nem a Korinthusi arából, hanem a „Halott tánczból” merítette. (Goethe lyrái költeményei. Ford. Szász károly I. k. 188. l.) Mindkettőnél a halottak éjfélkor sirjaikból kijönnek, és Goethénél a temetőben, Kisfaludynál a kápolnában tánczolnak, s kakas szóra sirjaikba ismét vissza mennek. Kisfaludynál a tánczon kívül még énekelnek is; Goethénél a toronyőre csinál egy kis tréfát. Ugyanis egy halottnak lepedőjét, mely nélkül sirjába nem mehet vissza, elcseni; midőn éjfél után egy óra közeledik, a halottak, mint Kisfaludynál, mind vissza mennek sirjaikba, azt az egyet kivéve, kinek a toronyőre lepedőjét elcsepte; ez azonban a lepedőért a toronyra felkezd kuszni az őrhöz, miközben:

„Hatalmas ütessel az óra egyet ver,
S lenn összezúzódik a csontváz.“ 189. l.

Szépen megegyezik ezzel Kisfaludy következő kifejezése:

... azonnal az óra egyet üt,
s a halotti társaság: „Csörögve egy csonthalomba dül.“
136. l.

Ime, mint látjuk Kisfaludy tiszta romantikus művei német hatás alatt szülemlettek. („A lautos” is Goethe „Der Singeré”-ből van véve eszméjére nézve, de más kifejlettel.) De tekintet nélkül az eszmére és a külalakra, mely szintén az érintett német költők, s kivált a hosszas tárgyalás, Schiller tanulmánya vagy olvasása után jöhetett létre (bár Goethe és Bürger is néha hosszason tárgyalnak) s tekintet nélkül arra is, hogy német befolyás következtében olyan népdalias formákba nem önthette kisebb elbeszélő költeményeit egy párnak kivételével, mint a magyar ballada nagy költője Arany János, kinél csak nem kivétel nélkül népies formákat találunk: vannak azért Kisfaludy

költeményeiben is olyan sajátságok, melyek való di művész költőre mutatnak. Ilyenek a külforma szabályos kezdése mellett a több helyt feltalálható metteri leírások; a nyelv szép hangzása mellett a kellemes és vonzó képek; itt-ott az ellentétek ügyes alkalmazása és a rémletesnek félelmes színezése; nyelvezet tekintetében pedig olyan sajátságok, melyek a népies költészet kiváló jellemvonásai. Ilyenek az assonan soknak és egy pár régies alaknak gyér alkalmazása mellett a hangutánzó szavak ügyes kiválasztása, a nem népies rimeknek népiesekkel való vegyítése, az alliterationak használata, (holló haja hatyru nyakára omol. I. 149.) s végre egyebeken kívül az itt-ott feltalálható szó ismétlések.

Nem tagadhatni azonban, hogy hátrányai sem volnának. Ilyenek kivált nyelvezet tekintetében a lapos és nehézkés kifejezések, bár gyéren (a zápor hullámi locsognak, 131., kezén villog halál aczél, 148., két tűzi lángozat egybe vegyül, 150.); majd egy pár rossz szón kívül (mordonkodik, lobbadoz, kéjhabzó szűzkebel) itt-ott dagály (bájszinben özönlik az ég, 150., bájkellemű dalt rebeg a csalogány stb.) s az a sajátság, hogy egy pár helyen az egytagu névmásokat, mint verses komoly drámáiban is, talán a rim kedvéért a vers sor végére teszi.

Azonban ezen rossz tulajdonságok miatt költeményeinek értéke nem száll alább, mert Kisfaludy arra nézve, hogy művészbibet teremtsen, nem született, s nem élt vala oly szerencsés éghajlat, oly szerencsés körülmények és viszonyok között, mint a már érintett két német költő, kik egyrészt ismerték a népköltészetet, s másrészt volt is a ki reájok lelkesítőleg hason. Így mint dr. Heinrich G. érintett munkája 69. lapján Goethéról megjegyzi „már 16 éves korában ismerte és tanulmányozta a népdalt.” Herder azonkívül figyelmeztette, azon erőteljes, egészséges költészetre, mely a görög és angol remekekben rejlik: Ossiánról, kelet költészetéről, az angol, skót és spanyol népdalokról, a regék és mondák, a legendák és babonák költészetéről Herder beszélt először Goethének. Ezen kívül Bürger is ugyan dr. H. G. megjegyzése szerint oly időben élt mikor hazájában a népköltészet szépségét és népszerűségét elismerték.

Nem így volt mindez Kisfaludy Károly idejében, mert előtte, mint Gregus Ágost már jelzett munkájában kimutatja, műköltészetünk a balladát nem ismeri, korában pedig Kazinczy antik idealismusától vezetve, a népköltészetet sem akarja ismerni. De ha akarná sem ismerhetné, nem kivált népköltészetünk románczos és balladás maradványait, hiszen népköltészeti gyűjtéseink csak a század közepe felé indultak meg, a legszebb epikai dalok pedig csak is az utóbbi évek alatt kerültek napfényre.

Íme ez a viszony röviden a magyar és német akkori ballada-költészet között. Nagy érdeme tehát Kisfaludy Károlynak, hogy eme költeményeit a balladás, románczos költészet ezen állapotában népies elemmel vegyíti, még pedig annál nagyobb érdeme, mivel többé kevésbé járatlan uton teszi.

Végül biztosan elmondhatni ezen elbeszélő költeményeiről, hogy azok, mint részint nemzeties és népies, részint tisztán romantikus irányuak, összes költeményei között a legbecesebbek. — (Munkái közül a Heckenást Gusztáv által Pesten 1859 ben kiadott 8 kötetes kiadás 1-ső kötetét használtam; az idézetek az egyes verseknél onnan vannak véve.)

TÁRCSA.

A h o n t a l a n o k.

— Korrajz. —

A tizenhetedik század eleje még emlékezetünk előtt is valami rémletes alakkal tűnik föl. Erdély Klója maga is elborzadt. Az egyenetlenség pokoli szelleme, a belháboruk vészangyalai vértől pirosuló pallóssal járnak be bérceinket s a boszu villámtüzevel sújtják az atyákat, kik gyermekeikben a gyermekeket, kik atyjokban a rokonokat, kik rokonaikban a polgárokat, kik polgártársaikban mint annyi ellenségeket szemléltetnek s gyilkoló törrel egymásra rohantak.

A csendes házi tűzhely védtelenül áll a vérszomjas tigrisek előtt. Biztonság nincs. A gyöngébb áldozatul esik. A hatalmasabb izmos kastélyába vonul, hogy a vész ellen magát biztosítsa.

Egy ily várkastély erős falai büszkén tekintenek le a völgybe a Maros jobb partján nem messze Dévától emelkedő hegytetőkről.

Jelenleg még nyomai sincsenek meg, de a történet évkönyveiben s az utó nemzedék emlékében megvannak nyomai azon romboló idő viszonyoknak, melyek e kastély fölött is elvonultak.

Ilyenek voltak a Székely Mózes, Bástia György és Bocskai István-féle villongások, melyek a népet éhhalálra juttatták, az országot dirib-darabra szaggatták, s a végpusztulás sirjának szélére vitték.

Az erdők sűrű tömegei, a sziklák sötét rejthelyei öngyilkosok végnyögéseit hangoztatták. Az emberek jajveszélykiáltásai farkas orditással vegyültek, s az anya ölében szunnyadozó kised nem mert ébredni, nehogy élve keljen éhező anyjának kegyetlen táplálékul szolgálania.

Az égen csodás fénytömbök jelentkeztek piros színben, mintha a polgárok kifolyt véréből képződtek volna, mérges alakban, mintha lezuhanni készülnének, hogy a nyomorult embereket összetörjék. A föld meg rázkodik, hogy kidobja boszus öléből a háborgó hazát s vele azon polgárokat, kik egymás nyugalmaát háborgatják.

Az említett kastély délszaki fekvése elég alkalmas mind arra, hogy a hegységek tövében történő mozgalmakat ki lehessen venni, mind arra, hogy a messze kiterjedő Hátszeg-vidékére nyíló kilátásban egy gyönyörű kép rajzolódjék le a szemlélő előtt.

A kastély keleti részéi erkélyszerűleg nyuló kis park egy pár lombkoszorus fától árnyékolva s csinos

kópadokkal ellátva annál kellemesebb mulatóhelyül kínálkozik. minél emelkedettebb fekvése, melylyel a völgy fölött uralkodik.

Egy szép tavaszi reggelen, midőn a nap sugarai élénken csókdosták a kastély ablakait, s a bérczi szel lő susogása a madarak dallamával édes összhangzatba vegyült; egy ifju hölgyet pillantunk meg a parkban. Tekintete a mély völgy fölött lebeg. A madarak dal lamára nem ügyel, a vállaira hullámzó hajfürtöket lengető szél járását nem hallja; de arczatának nemes vonásain lángoló szemeiből alápergő könnyei egy fájdalmas madonnát tüntetnek föl, ki hazája fölött sir, vagy anyat, ki elveszett gyermeke fölött kesereg.

A völgyben véres harc folyt, melyet Székely Mózes és Básta serege vívott egymással, s mely a nem sokkal az előtt Gy. Fehérvár mellett kezdett csatának folytatása látszott lenni.

Az ifju nő talán hős amazonná változik, ha idegen ellenség rohanja meg hazáját, de most, midőn honfi honfi ellen küzd, szíve vérzik, tagjaiba nem száll erő, szemei nem bírják nézni a vérontást.

A kastélyba tért.

— Szólj valamit — mond egy galambösz férfi a belépőhöz — szólj, édes leányom, mi történik a csataterén?

— Vér foly atyám — viszonzá ez szomoruan.

— Hadd folyjon ki mind egy cseppig — viszonzá az ősz — azoknak vére, kik áruba bocsátják e szegény hazát; hadd vesszenek mind egy lábíg, kik a szabadság zászlóit gonosz kézzel akarják letépni, hogy a zsarnokság lánczaiba verjenek mindenkit.

— Nem, atyám, én nem vagyok veled egy nézetben, én nem akarom, hogy testvéreink vére kifolyjon. Miért gyilkolnák egymást e hon fiait? Ki fog nyugodtan pihenni a szabadság jótékony árnyékában, ha a testvér-harczban mindnyájan elfogyánk? S végre is kárhoztatható e azt, ha az ellenpárti azon meggyőző déssel ragad fegyvert, hogy épen úgy, sőt jobban fogja kivívni a haza javát, mint te; hogy épen úgy a szabadság harcossza mint te?

— Zsoldosak, gonoszak — mondá hevesen az öreg — aztán csendesebben folytatá: légy te is ily meggyőződésben. édes leányom, hisz ősz atyád mondja, azon atya, ki téged végtelenui szeret.

A gyöngéd szívű leány szemeiből egy pár könny-csepp gyöngyözött alá, melyekben az atyai- és honzszeretet nemes gyémántjai tündököltek.

A harcznak még nincs vége — szakítá félbe öregünk a csendet — jer, édes leányom, vezess ki a szabadba.

E szavakra karjait nyujtá leányának s lassan a parkba lépdeltek.

A völgyből iszonyu lárma, kardcsattogás, puska-szó zugott szét a szél szárnyain.

Az ősz férfi keble feszülni kezdett.

— Egek — kiáltá az indulattól elkapatva — adjatok világot szemeimnek, gyűjtsetek erőt karjaimba, hadd emelhessem kardomat még egyszer azok ellen, kik miatt nem láthatom a tiszta eget, nem gyönyörködhetem a nap ragyogásában!!

— Ne légy indulatos, atyám — szóla a nő — csak magadnak fogsz ártani az által. Van fenn egy igazságos Isten, ő diadalra fogja segítni az igaz ügyet. Te magadért eleget tettél. Csatákban öszült meg fejed, nem illő-e, hogy most mások is lerójják szent kötelességöket?

— Nem, nem! Én a csatában akarok meghalni, én a szabadság áldozata akarok lenni. Kardomat, kardomat adjátok ide, legények előre!!

— Vakon hová mehetsz? kérdé figyelmeztetőleg a meghatott leány.

— Igazad van — mondá fájdalomnak csodás kifejezésével az öreg — vak vagyok. De még sem. Megyek. mennem kell: jer leányom, vezess a csatába, hadd bosszum tüzét az ellenség vérevel oltsam ki.

— Minden késő — szóla egy épen a csatából véresen hazaérkező csatlós — Básta katonái győztek, veszve vagyunk.

— Veszve vagyunk! visszhangozá az ősz férfi s a rémitő indulat nyomása alatt leánya karjai közt alétlan rogyott egy kőpadra.

Az ősz férfit Dergő Andrásnak hívták, ki Székely Mózes pártján Básta ellen azon reményben harczolt, hogy végre is az ifju Bethlen Gábor fejedelmi trónra lépte gyümölcsöztetni fogja azon sok áldozatot, melyet a szabadság ügye követelt. A sok harczí viszontagság és küzdelem szeme világába is került. E szerencsétlenség többé nem engedé ki őt a tevékenység terére. Félreeső kastélyában egyetlen szép és jó leánya Margit vitte mellette az őrangyal szerepét.

Kisebb közlemények.

— Kolozsvárt, 1880. jul. 26. Ft Szerkesztő ur! Egy ritka, kedves és lélekemelő ünnepélyről óhajtom tudósítani becses lapja t. olvasóit. Tegnap mutatá be ugyanis t. Duha Ödön-Jenő gyergyó-szt. miklósi főlelemtanító egyházmegyénk új áldozára teljes segédlettel első szt. mise áldozatját a kolozsvári plebania templomban az Ég Urának. A karvezetői tisztet helyettesítőleg e sorok írója volt szerencsés teljesíteni. Az alkalmi szónoklatot Zomora D. tartotta, szónoki hévvel fejtegetvén, hogy nehéz a papi hivatal, áldásos annak működése s azért tiszteletre méltó.

Szt. mise végeztével ifju áldozárunk paptársaira, özv. édes anyja, testvérei, rokonai s az összes hívő népre zsenge áldását adta.

Itt időző paptársaink: Weisz J. lyceumi- és Kovács L. m. vásárhelyi gym. tanárok is szívesek voltak részt venni az ünnepélyben.

A templomi áhítatosságot derék kántorunk id. Sántha István és hasonnevű fiának szép éneke, orgona- és harmonium játéka nem kis mérvben emelte.

A primícia lakoma Szamosfalván a szülői hajlékban mintegy 25 személyből álló kedélyes asztali társaság közt folyt le. a hol Bodó A. szép tollából a következő hangulatteljes költemény osztatott szét:

Örömmünneped van legelőszőr álltál
Ma mind áldozó pap az Ur oltáránál;
Megláttad, beérted az ígérlet földjét:
Gyönyöreit lelked teljestele tölték.

Örömmünnepe van édes Tiednek,
A kik odaadtak Téged a szent hitnek;
Mindenik közülök a jó Istent áldja,
Hogy betelt lelkének égő, forró vágya.

Boldogult atyád is, — oh hogy itt nem látod! —
A ki Mózesként csak látta Kánaánod,
Boldogult atyád is örömkönyt ejtett,
Mikor az Egekhöz emeléd a kelyhet.

Mi is, kik Előtted léptünk a küzdőterre,
Krisztus édes terhét vállainkra véve,
Örülünk, hogy Téged sorainkban látunk,
S Benned új harcost nyert üldözött egyházunk

Örömmünk e hangját nem zavarja senki,
Még a menyország is százszorosan zengi;
Mert legmesszebb hat az új „Gloria“ hangja:
Az eget, a földet összekötve tartja.

* * *

Ifjú Pályatársunk, az életösvényen
Vezéred s kísérőd Isten Lelke légyen! . . .
Igy meghátrál Tőled a világnak pokla,
A mely mérgét annyi lélekbe belopta . . .

Mózes vesszejével — de nem a pusztában —
Légy vezér a lelkek fényes országában;
Csak emeld e vesszőt, titkos erejétől
Kegyforrás fakad a lelkek kőszirtjéből.

De ha a föld inog, és ha a hegy lángol;
Ha tüztenger tör ki a földnek gyomrából;
Ha rád zudul minden elem a világon:
Akkor sem szabad, hogy a kétség megszálljon.

Ha lelked e hittől hűtlenül elpártol,
Csakis akkor félhetsz a szörnyű haláltól;
Ámde, ha e hittel nyujtsz kezét az Égnek
Életben, halálban örömeik kísérnek.

A vidám étkezést sürű felköszöntők fűszerezték,
s ezeknek utóhangja gyanánt kívánom, hogy a lelki
vőlegényt, az Ur szőlőjének új munkását primitiáns
paptársunkat egyházunk javára s egyházmegyénk di-
szére Isten sokáig éltesse!

F—ó.

— Az ígérlet tetté vált. A véczkei plébániához
tartozó Székely-Szállás fiók egyházközségben
mult évi szeptember 24-én egy jámbor egyszerű föld-
mives özvegye Csizsér Istvánné született Lukács
Mária 100 frtot tett le egy az ottani templomban elő-
állítandó oltárra. Ezen vallásos érzelem szülte áldozat-
ról értesülvén kegyelmes Főpásztorunk dr. Fogarasy
Mihály ónméltósága — kinél az ur oltára szolgálai
közül egy sem mondhatta el méltóbban e szavakat:

„Domine dilecti decorem domus tuae“ — azonnal tá-
mogatásába vette a buzgó törekvést megígérvén, hogy
ha a hívek áldozatkészségét s más jótévkö adományát
is látandja főpásztori segédelmét nem fogja megvonni
é jóakaratu vállalatától. Megtörtént ez is, a hívek te-
hetségök szerint adakoztak; a kezdeményező jámbor
özvegy pedig előbbi adományát még 50 frttal toldotta
meg, s ekkor kegyelmes Főpásztorunk 150 frt kegyes
adománynyal méltóztatott ígérletét beváltani, s így re-
ményünk van, hogy rövid időn azon oltárok száma,
melyek kegyelmes Főpásztorunk nagylelkű támogatá-
sa és bőkezű adakozása által létesültek — ismét fog
egygyel szaporodni.

Midőn ezen gazdag főpásztori adományért hálás
köszönőtet nyilvánítja a székely-szállási fiók-egyház-
község, teszi ezt azon őszinte szívből származott ima-
szerű esdekléssel, hogy az ur Isten adja vissza ő Ex-
ciájának előbbi egészségét, s tartsa meg sokáig áldá-
sokban gazdag életét püspöki megyéje boldogítására!
Simon F. d. r. e. kerületi esperes.

— Szegény Petőfi! E sóhajtásban nyilvánítja a
„Kelet“ (177. sz.) szánó részvétét a nagy magyar lan-
tos czimtelen verseire tett észrevétel fölött, mintegy
gunyolván a „Közművelődés“ aesthetikáját a miatt,
hogy a határozatlan című verseket elitelni merészelte,
mintha e szerkesztőség nem látott volna soha kender-
ből tornyot! . . . Valóban elmondhatjuk mi is szegény
Petőfi! mert ő éhenhalással küzdve zöngette merész
hangu lyráját, míg ma két három illusztrált (azaz nagy
pingált betűkkel kezdődő) költeményeinek sajtóhibák-
kal teljes kiadásából palotákat építenek izrael szá-
mitó fiai s talán már új kiadásról is gondolkodnak;
mert addig kell ütni a vasat míg meleg! . . . Szegény
Petőfi! . . .

Ki hazáját igazán szerette —
Csatamezőn meg is halt érette! V. Cs. J.

(Versei bírálatára vonatkozólag utalunk a „Buda-
pesti Szemle“ füzeteire (s ha jól emlékezünk az 1856 —
59-ig megjelentekre), melyekben Salamon Ferencz kö-
zölt terjedelmes bírálatot Petőfi összes költeményeiről.)

* * * A pápai csalhatatlanság protestans felfogás
szerint. — A divatos hitetlenségnek, s ebből kifolyó
utcai gyerkőczszerű gunyolódásnak első sorban a
megcsontosodott ostoba tudatlanság szokott szülőanyja
lenni. Fényesen igazolja ezen különben ismeretes ál-
lításunkat azon izetlen, vastag tudatlanságról s nem
kevésbé rosz akaratról tanuskodó megjegyzés, melyet
a „Kelet“ e. i. 171-ik számában „A pápa mint correc-
tor“ című ujdonsági közleményének végére bigy-
gyeszt. — A „Puuqoló“ című olasz lap ugyanis arról
értesíti a bámuló világot, hogy XIII. Leo pápa ő
szentsége, a belga kormány gonoszságait leálcázandó
a Szentszék és Belgium között váltott jegyzékeket
nyilvánosságra akarja hozni a sajtó útján, és hogy
azoknak kinyomatásával a vatikáni nyomdában már
foglalkoznak is, s e nyomtatványok kefelevonatait a
pápa minden estve dolgozó-szobájába viteti s maga
corrigálja ki. — Erre most a „Kelet“ nevezett számá-

ban, az ő protestans tudományosságának teljesen megfelelően azt a megjegyzést teszi: „Ha sajtóhibák maradnak a munkában, vajjon lehet-e hinni a csalhatatlanságnak?” — Oh protestans „bölcsességnek” mélységese pocsolója, mily beláthatatlan a te feneketlen örvényed!!! —

— **A fagyalt története.** E frissítő szer korántsem az új kor találmánya. A jégkészítmények élvezete s pedig jég vagy hó által lehűtött folyadékoknak a test fölfrissítésére való használata a legtávolabbi ókorba nyulik, s eredetének nyomait a tropicus kelet népeinél találhatjuk fel. A régiek fagyaltja nem volt más, mint megfagyasztott folyadékkal telt edényt hóba sülyesztettek, vagy jégdarabokkal vettek körül; oly fagyaltot azonban, minőt e fogalom alatt ma ismerünk a régiek még nem készítettek. A XVII. század közepe táján az olasz narancsvíz-készítők gyártmányaikat már annyira tökélyesítették, hogy praeparatumaik körülbelül megfeleltek a mai fagyaltoknak s csak 1660-ben találkozunk először Párisban fagyaltárusokkal. A francia udvar s a francia nagy világ hölgyei előtt ez az új gastronomikus találmány nem maradhatott soká idegen, s főleg Vatel csakhamar rendkívüli hírnévre tett szert fagyaltkészítményeivel. — Vatel dicsőségének tetőpontját azon a napon érte el, midőn Condé XIV. Lajos királyt Chantilly remek palotájában fogadta. Az ebéd melyben 25 magas vendég vett részt, már a végéhez közeledett. — Ekkor minden egyes vendég elé megaranyozott ezüst kehelyben csinos tojást helyeztek és pedig mindenféle színben. A fagyaltnak tojás alakban való feltalása csakhamar általánosan divatba jött. Ma, tehát 200 év múlva a föl-találás után, ismét ez alakhoz kezdtek fordulni. A fagyalt élvezete lassankint mindenhová elterjedt. S ma már tudjuk, hogy nemcsak családokban, kávéházakban s czukrászdákban készítenek fagyaltot, hanem az utcákon is vehetünk pár krajczárért e frissítő szerből a vándorló fagyaltárusoktól, kiknek éles trombita szavát bizonyára ismeri mindenki, ki a fővárosban nyáron át megfordult.

(„M. Á.”)

Irodalom.

— **Megrendelési felhívás** ily című műre: „Válogatott magyar kath. egyh. beszédek gyűjteménye.” Az év minden vasárnapjára és minden ünnepére: szerkesztette 4 kötetbe dr. Seidel Pál, pátkai plébános. — A 4 kötetes mű ára 4 frt. A mű első kötete októberben fog megjelenni. A többi három kötet leggyorsabban fog utána következni. A szerkesztő gyűjteményébe csak is magyar k. hitszónok munkálatait veszi föl; mert célja az, hogy munkája egyszermind egy kis tükör gyanánt ismertesse meg az összes magyar kath. hitszónoklati irodalmat. Elfogja művét irodalomtörténeti és egyéb jegyzetekkel is látni. A bizalmas megrendelések mennél előbbi szíves

megtételét annál inkább kéri, (hozzá Pátka u. p. Lovasberény) minthogy fölösszámu példányokat nem fog nyomtatni. Pénz csak a mű megküldése után kéretik; a mű postai utánvétellel küldetvén szét. Gyűjtőknek 10 példány után a szokásos tisztelet példánnyal szolgál.

— **Európa művelődés történelme** különös tekintettel hazánkra. Irta: Rézbányai János. (I. köt. 1. fele.) Ára 1 frt 30 kr. Ezen mű befejező része még ez év foityán meg fog jelenni, a „Hunyadi Mátyás” irod. intézetben.

— **Előfizetési fölhívás.** „Az 1848/49-ki szabadságharcz alatti események Vizaknán” című 10 ivnyi szerény munkám jelenik meg augusztus hó végén, emlék gyanánt szolgálendő a vizaknai honvéd-émlék leleplezési ünnepélye alkalmával. — A nyomtatási költségen felül bejövő összeg a honvéd emlék fenntartási alapja létrehozására fordittatik. — Legyen szabad a legszebb czélből kiadandó szerény művemnek kegyes pártfogását kérnem a tisztelt olvasóközönségnél! . . . Ára 1 frt. Kapható a szerzőnél Vizaknán (Erdély) és a „Hunyadi Mátyás” irodalmi és könyomdai intézetnél Budapesten. Zöldfaucza 43. szám. — Szentkatolnai Bak Endre, plébános.

— **Megrendelési fölhívás** e című röpiratra: „Három száz éves hazugság” újra hirdetve s újra megczáfolyva vagy Pázmány Péter válasza a 17. századból Toldy István munkájára a jezsuitákról. Irta: Zimándy Ignác. — Megjelenik f. é. augusztus végén. Ára 60 kr. vagy három intentív elvállalása. Megrendelhető a szerzőnél (Török Bálint, Pest sat. megye, u. p. Tétény.)

E fölhívást egy ébresztő panaszos szózáttal kíséri a szerző. Kinek az igazság érdemében lelkes kitartással folytatott szellemi harcát ismerik olvasóink is. E panaszhangokban méltó kifejezést ad azon irodalmi szomorú jelenségnek, mely szerint a katholikus érdekeket védelmező lapok, iratok, művek nem részesülnek azon pártolásban, minőben az ellenfél iratai, lapjai, művei — még kath. papok részéről is — szerencsések részesülni! . . . Idézzük következő szavait: „Én e röpiratban a mérges pokoli hazug kígyónak fejére irányzom a bárdot; ördögitestevélelég alaposan s ugyancsak derekasan elbánt már Tomcsányi János ur.” Sem nagy időbe, sem nagy fáradságba és költségbe nem kerül az igazság megszerzése, melynek ajánlásul azon kívül, hogy a minden irodalombarát által egyaránt bálványozott Pázmánytól származik, csak annyit kívánok megjegyezni, hogy a jezsuiták kitünő érdeműs rendje még nem élte meg félézázados jubileumát s már forgalomban valának mindazon rágalmak, melyeknek terjesztésére nálunk legújában Toldy István vállalkozott, ugyanazon Toldy Ferencznek fia, ki egy helyt azt irta a jezsuitákról, hogy eltörölte ésők a magyar irodalomra nézve valóságos csapás. (Lásd: Tomor Ferencz „Hatodik

nagy hatalom.“) De hogy a röpiratomnak kívánt sikere legyen, annak tömeges elterjedése szükségeltetik.“ — Ajánljuk olvasóink becses figyelmébe.

A napi események köréből.

— **Jótekonyság.** Ő cs. és apostoli királyi felsége a máréfalvi hitközség iskolája építésére magánpénztárából 150 frtot kegyeskedett a legkegyelmesebben adományozni.

— **Ő cs. kir. apostoli felsége** a gyulafehérvári vár postamesterét tek. Kusz Mihály urat 40 évi hü és lelkiismeretes szolgálata elismerésül legkegyelmesebben arany érdemkeresztel tüntette ki. A mily örvedetes jelenség a hü szolgálak megjutalmazása, ép oly őszintén kívánjuk, hogy a kitüntetett derék postamester ur még sokáig vihesse jelentékeny hivatalát a közjó érdekében.

— **Nemzeti színészet** Sztupa Andor jóhírű színtársulata már több, mint egy hét óta nyújt nemes élvezetet s hasznos időtöltést az itteni közönségnek válogatott, jól rendezett és előadott szindarabokkal.

— **Időjárásunk** nagyon változó s e hó napjaiban különösen rendkívüli alakot öltött. A rekkenő forró napok alatt meggyült légköri villany gyönyörű játéka f. hó 2. s 3 án napleáldozta után egész éjen át szünet nélkül tartott közben közben ropogós mennydörgésszel. Jótekonyság eső itatá meg a szomju földet. A délnyugatról jövő felhők északkelet felé húzódtak, s a távolból föl-föl lobbanó villámok kigyulását hosszú morajok követték. Hír szerint a szőkealvi r. k. templomot felgyújtotta egy villám s teljesen rommá égette.

— **Forró nyarak.** A most uralkodó saisonban nem lesz érdektelen dolog felsorolni a 7. századtól fogva a legmelegebb nyarakat. 658-ban kiszáradtak a források Franciaországban. 889-ben Wormsnál a földművesek eldőltek a mezőn. 1000-ben Németországban kiszáradtak a folyók és források s a rothadó halak elődéztek a pestist. 1022-ben emberek és állatok egyiránt pusztultak a nagy hőség miatt. 1132-ben megrepedezett a föld, folyók és források eltűntek s a Rajna ágya Elzászban egészen kiszáradt. 1156-ban Olaszországban volt ropant hőség. 1171-ben Németországban. 1260-ban szintén nagyon forró nyár volt. 1276. és 1277-ben a nagy hőség miatt nem termett takarmány. 1303. és 1304-ben a Loire, Rajna, Szajna és Duna egészen kiszáradtak. 1474-ben a föld kiégettnek látszott s a Duna medre Magyarországon egészen ki volt száradva. 1556-ban kiszáradtak a források. 1616-ban egész Európában szárazság uralgott. 1652-ben Skóciában volt a legnagyobb hőség. A 18. század három első nyara szintén a legforróbbak közé tartozik. 1718-ban Párisban a színházak egészségi szempontból bezártak, s öt hónapon át egy

csepp eső sem esett; a hőmérő Párisban 36 fokot mutatott; mezők, rétek kiasztak s a gyümölcsfák többször kivirágoztak. 1732-ben nagy hőség és szárazság, 1751-ben és 1753-ban a hőmérő higánya 37—38 fokra hágott fel. 1802-ben Párisban volt a legnagyobb hőség, melyet a hőmérő feltalálása óta észleltek. 1811-ben, 1818-ban és 1835-ben szintén igen forró nyarak voltak. 1846-ban Párisban 36. napon és szél ellen fedett helyeken pedig 40 fok volt a meleg. („M. K.“)

— **A sörről.** Egy bécsi orvos, ki felebarátainak egészségét szíven hordja, a következő sorokat teszi közzé egyik bécsi lapban. „A meleg sör mindenestre kevés élvezetet nyújt, de mi azt akkor mondjuk, ha a sör nem hideg. „Izzadni kell a pohárnak.“ Ezt az orvos ur a miben igaza van. téves izlésnek tartja; mert akkor az ember nem sört, hanem a hideget élvezi, mely ugy szólván égető. E fölött azonban nem akar vitatkozni. Már kérdés az egészség kérdése. A gyomor türelmes, eltűr mindent és a mellett megteszi kötelességét, a meddig bírja. Ha ereje végre kimerítettetik akkor bepanaszoljuk, rosznak mondjuk, gyomorhurutról panaszkodunk. Mi a gyomorhurut? A gyomorphártya gyuladása, mely vagy igen hideg, vagy igen meleg italok ivásától vagy igen fűszeres ételek élvezetétől ered. Az állati hő átlag 37°C. ezt evés közben leöntjük oly folyadékkal, mely alig áll néhány fokkal magasabban a fagyepontnál. Ha vasból volna a gyomor, szenvednie kellene e gyors hőváltozás alatt.

Pályázat. Sz. 61. 1880. a kézdi szent katólnai r. kath. eleini népiskolánál üresedésben levő második tanítói állomásra, — mely állomással a segédkántori, harangozó és sekrestyési teendők végzése is kapcsolatban áll — folyó évi augusztus hó 31-ig terjedő pályázat hirdetik. — Az állomás évi rendes jövedelmei a következők:

1. A kántortanítói mindennemű kepe, oszpora, fa és stolaris járandóságoknak egy harmadrésze, mely pénzértékben 111 frtra becsülhető.
2. Az ájtatos alapítványi szent misékből 3 frt 69 kr.
3. A temetkezések alkalmával fizetni szokott harangozási illeték egészen.
4. Kézpénz 140 o. é.
5. Az új iskola-épületben, két szoba, egy kamara, és pinczéből álló csinos szabad szállás.

Az állomást elnyerni óhajtok felhivatnak, hogy keresztlevéllel, tanítói s legalább segédkántori oklevéllel, s netán eddigi alkalmaztatásukat feltüntető okmányokkal felszerelt pályázati folyamodványaikat, a fenn kitett határidőig alólirott iskolaszéki elnökhöz (u. p. Kézdi-Vásárhely) nyujtsák be.

Szent-Katólna, 1880. évi Augusztus hó 2-án.

PÉTER JÓZSEF s. k.
plebános, iskolaszéki elnök.

Kiadja: Az erdélyi rom. kath. irodalmi társulat. Szerkesztő-bizottság. Felelős szerkesztő: BIRÓ BÉLA
Szerkesztőtársak: BALOGH IGNÁCZ, CSERNI BÉLA, CSISZÉR JÁNOS, Dr. TÓDOR JÓZSEF.